

ارزیابی تأثیرات استقرار دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری در توسعه پایدار نواحی پیرامونی*

دکتر عبدالله ابراهیمی**، دکتر فرح حبیب***، دکتر ایرج اعتصام****

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۵/۰۵/۰۳ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۵/۰۷/۱۹

چکیده

آموزش یک راهبرد محوری برای دستیابی به توسعه پایدار جوامع است. رشد جمعیت و رویکرد فرهنگی جامعه برای تحصیلات دانشگاهی منجر به اتخاذ راهبرد آموزش محور برای توسعه ملی کشور و گسترش دانشگاه‌های کشور شد، اما نقش دانشگاه‌ها در توسعه پایدار شهرها به صورت صریح تبیین نشده است. جایگاه ویژه زمین و اقتصاد کشاورزی منطقه شمال کشور از یک سو و فقدان پژوهش‌هایی که به صورت تجربی تأثیر دانشگاه‌ها بر دستیابی به توسعه پایدار مناطق پیرامونی را مدنظر قرار دهند، ضرورت انجام این تحقیق است. این پژوهش با روش پیمایشی و ابزار پرسش‌نامه، دستاوردهای استقرار دانشگاه آزاد واحد ساری با رویکرد توسعه پایدار در مناطق پیرامونی را به صورت تجربی بررسی نمود. یافته‌ها نشان می‌دهد که دانشگاه بر همه مؤلفه‌های سه‌گانه توسعه پایدار در مناطق پیرامونی تأثیر مثبت داشته، اما تأثیرگذاری یکسان نبوده و به ترتیب در حوزه‌های اقتصادی، کالبدی و اجتماعی است.

واژه‌های کلیدی

دانشگاه آزاد اسلامی، توسعه پایدار، توسعه اقتصادی، توسعه کالبدی، توسعه اجتماعی

این مقاله مستخرج از رساله دکترای معماری با عنوان «بررسی تأثیرات دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری بر فرم و کالبد محیط اطراف خود و وبافت ساری» می‌باشد که به راهنمایی دکتر فرح حبیب و مشاوره دکتر ایرج اعتصام در دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات به انجام رسید
**دانشجوی دکتری معماری، دانشکده هنر و معماری، واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

Email: eb1526300@gmail.com

***استاد معماری، دانشکده هنر و معماری، واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (مسئول مکاتبات)

Email: f.habib@srbiau.ac.ir

****استاد معماری، دانشکده هنر و معماری، واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

Email: i.etessam@srbiau.ac.ir

مقدمه

تفاوت‌های اطلاعاتی، کانون‌های نوآوری و پدیده‌های فضایی- مکانی قرار دارد (Charrier, 1999). اکنون که از استقرار دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری در مکان فعلی بیش از سه دهه می‌گذرد، این پژوهش بر آن است که از طریق ارزیابی عملکرد دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری بر محیط پیرامونی خود، به تصویر واقع‌بینانه از تأثیرات و تحولات فعالیت دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری بر مناطق پیرامونی منطبق بر توسعه پایدار دست یابد. از این رو سؤال اصلی تحقیق این است که استقرار دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری چه تأثیراتی بر مناطق پیرامونی گذاشته است؟ آیا فعالیت‌های دانشگاه موجب بروز تغییرات اقتصادی- اجتماعی و کالبدی بر پایه توسعه پایدار در محیط پیرامون خود شده است؟ در همین راستا، فرضیه پژوهش نیز متناظر با سؤالات تحقیق در نظر گرفته شده و فعالیت‌های دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری زمینه‌ساز توسعه پایدار از منظر فرهنگی و اجتماعی، کالبدی و اقتصادی بر مناطق پیرامونی خود شده است.

مبانی نظری

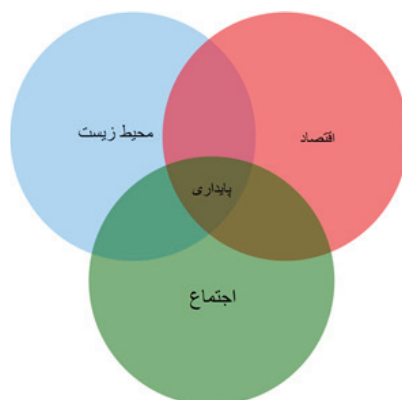
توسعه پایدار

اگرچه جوهره مفهوم توسعه پایدار به‌کفایت صراحت دارد اما تفسیر و تأویل این مفهوم موجب بروز بحث‌های مفید و مؤثری در خصوص این مفهوم را پدید آورده است (Ciegis, 2004). در نیمه دهه ۹۰ میلادی، این‌گونه تصور می‌شد که هیچ رویکرد مشترکی به دلیل تنوع اهداف در برنامه‌های گوناگون حفاظتی و انواع ارتباطات و مؤسسات مرتبط برای دستیابی به توسعه پایدار وجود ندارد (Heinen, 2004). از این رو پژوهشگران با توجه به ماهیت و گستردگی دو کلمه «توسعه» و «پایداری» به مجموعه‌ای از تعاریف و اصول در خصوص توسعه پایدار نایل شدند که در همه این اصول و تعاریف، انسان در محوریت فرایندهای آن قرار داشته باشد به‌گونه‌ای که بتواند موجبات رشد و سعادت آن را توأم پدید آورد. از این رو چنین توسعه‌ای باید همه‌جانبه و بتواند برنامه‌هایی را در زمینه‌های مختلف اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی ارائه نماید (زیاری و جان بابا نژاد، ۱۳۸۸). پژوهش دیگری توسعه پایدار را توسعه فرایندی چندوجهی دانست که به تغییرات در ساختار اجتماعی، باورهای عمومی و نهاد‌های ملی نیاز دارد که موجب می‌شود تا رشد اقتصادی شتاب و اختلاف طبقات کاهش یابد (Toedaru, 1985).

چندوجهی بودن فرایند توسعه در رویکرد توسعه پایدار، الگویی را پدید آورده که باید قابلیت سازگاری و انطباق را در زمان تغییرات اجتماعی و اقتصادی و هنجارهای فرهنگی جامعه ایجاد نماید و همچنین چگونگی تأثیرگذاری مؤلفه‌های جمعیت و عوامل اقتصادی، اجتماعی و محیطی

مهاجرت به شهرها، توسعه شهرنشینی مشکلات و معضلات مختلفی همانند ناهنجاری‌های اجتماعی، حاشیه‌نشینی و اختلاف طبقاتی را در کشورهای در حال توسعه سبب ساز شده است. اگرچه تلاش‌های وسیعی برای رفع مشکلات موجود در شهرها توسط برنامه ریزان، طراحان، معماران و جامعه‌شناسان صورت گرفته، اما عمده نظریات و تئوری‌ها به دنبال دستیابی به توسعه پایدار در جوامع زیستی می‌باشند. در همین راستا، برنامه ریزان به دنبال کارا نمودن اقتصاد و ارتقاء اجتماعات روستایی بوده‌اند که ایده‌ها و استراتژی‌های مختلفی را به ظهور رسانده است، اما در دوره کنونی، گسترش کشاورزی صنعتی موجب شده تا این بخش از منظر ایجاد اشتغال جدید، قادر به پاسخگویی نیازهای کشاورزان نباشد و با اشباع فزونی نیروی انسانی و کاهش بازدهی اقتصادی مواجه باشد (ریاحی و پاشازاده، ۱۳۹۳). بی‌شک فقدان آموزش مناسب، یکی از موانع اصلی اشتغال نیروی کار اشباع روستاها به شمار می‌رود؛ بنابراین آموزش به‌عنوان یکی از محوری‌ترین راهبردها در فرایند توسعه پایدار شهرها می‌تواند نقش‌آفرینی کند، اما این ابزار مؤثر و پایدار در کشورهای در حال توسعه یا توسعه نیافته کمتر مورد توجه و برنامه‌ریزی قرار گرفته است (Golub, 2015).

هم‌راستا با نظریه قطب رشد تمرکز فرایندها، استقرار فضاهای آموزشی نیز می‌تواند در مناطق پیرامونی شهرها، عملکردها و کارکردهای توسعه‌ای را تشدید نماید (سروری و ماجدی، ۱۳۹۰). این اتفاق را می‌توان به دلیل تسهیل در دسترسی حاشیه‌نشینان به حمل‌ونقل عمومی و استقرار پاره‌ای از خدمات مانند فروشگاه‌های خرید و زیرساخت‌ها مانند جاده، امنیت، اتصال به شریان‌های خدماتی مانند گاز، آب، برق و تلفن نام برد (یگانه و همکاران، ۱۳۹۳)، به‌گونه‌ای که بعضی از مراکز اکنون به‌عنوان یک قطب رشد در منطقه خود کارکرد دارند. علاوه بر این، روابط دوسویه و گستردگی ارتباط میان شهرها و نواحی پیرامونی تشدید تغییرات اجتماعی و فرهنگی را به همراه خواهد داشت و در بعضی از تحقیقات نیز این ارتباط، عامل اصلی فرایند تغییرات اجتماعی و فرهنگی است (میرزایی قلعه و همکاران، ۱۳۹۲). اگرچه پیوندهای میان شهر و مناطق پیرامونی ناگسستگی است، اما میزان تأثیرگذاری دوسویه شهر و مناطق پیرامونی مورد بحث و مجادله تحقیقات گوناگون بوده است و به‌صورت کلی نمی‌توان در خصوص نوع رابطه، جهت و عمق این مبادلات در جوامع مختلف به یک نظریه قطعی نائل گشت، در حالی که روابط و تبادلات در روابط میان شهر و مناطق پیرامونی خود اعم از شهرها و روستاهای مجاور تحت تأثیر عواملی مانند جریان‌های جمعیت، کالا، سرمایه، هنجارهای اجتماعی،

شکل ۱. حوزه‌های سه‌گانه توسعه پایدار (مأخذ: پور مختار، ۱۳۹۲)

و محدودیت‌های زیست‌محیطی است (Moran et al., 2008)، این نتیجه منطقی فرض می‌شود که توسعه پایدار در دو بخش زندگی بهتر و محدودیت‌های زیست‌محیطی نیز می‌تواند دسته‌بندی شود که زندگی بهتر خود شامل دو محور کلی در ارتقاء کیفیت اجتماعی و کارایی اقتصادی خلاصه می‌شود. با یادآوری شاخص‌های توسعه انسانی و ارکان آن می‌توان دریافت که شاخص توسعه انسانی و توسعه پایدار رابطه‌ای مستقیم باهم داشته است و توسعه انسانی زیرمجموعه توسعه پایدار است. به عبارتی جامع‌تر، دستیابی به توسعه پایدار بیش از هر زمان دیگر به توسعه منابع انسانی نیازمند است که در این راستا، آموزش مؤثرترین ابزار برای رهنمون‌سازی جامعه به سوی توسعه پایدار محسوب می‌شود.

جایگاه آموزش عالی در توسعه پایدار

اگرچه آینده‌نگری یکی از پیش‌شرط‌های انسان در توسعه پایدار شناخته می‌شود، اما موسایی و احمدزاده (۱۳۸۸) معتقدند که توسعه پایدار به انسان‌های کل‌نگر که به تفکر سیستمی اعتقاد دارند و بینش میان‌رشته و یا فرارشته‌ای دارند، نیاز دارند تا آگاهانه، مشارکت‌جویانه و خلاقانه مسائل را پیگیری نمایند. نظر به اینکه چنین انسان‌هایی در جوامع کنونی به تعداد اندک یافت می‌شوند، بنابراین آموزش و تربیت نسلی که توانایی و ظرفیت درک مفاهیم از جمله ضروریات و پیش‌شرط‌های تحقیق توسعه پایدار به شمار می‌رود. در تأیید این نگرش، محققان بسیاری ادعان داشته‌اند که آموزش نقشی زیربنایی و کلیدی در فرایند توسعه به‌صورت عام دارد و در مقابل، توسعه هم برای ارتقاء آموزش جامعه ضرورت دارد (موسایی و احمدزاده، ۱۳۸۸). تدین و همکاران (۱۳۸۶) در پژوهش خود نشان دادند که آموزش

را برای وضعیتی که به سیستمی یکپارچه تبدیل می‌شود، بررسی نماید (قرخلو و حسینی، ۱۳۸۶). اگر تعریف ارائه‌شده توسط پیرس^۱ و همکاران (۱۹۹۴) معتبر دانسته شود، آنها توسعه پایدار را مرتبط با توسعه جوامعی می‌داند که هزینه‌های فرایند توسعه را برای نسل آینده به‌جای نخواهند گذاشت و با همه تلاش‌های خود را به کار می‌برند تا خسارت‌های توسعه را جبران نمایند (Norton, 2007)؛ بنابراین می‌توان این‌گونه جمع‌بندی کرد که تحقق فرایندی پایدار در جامعه، الزاماً سه شاخص انسانی، زیست‌محیطی و اقتصادی باید مورد توجه و برنامه‌ریزی قرار بگیرد که در شکل ۱ نشان داده شده است. علاوه بر الزامات بیان‌شده، نتیجه برنامه‌ریزی، طراحی و استقرار هر فرایند پایدار باید متضمن چهار عامل بهره‌وری، عدالت، ثبات و انعطاف‌پذیری باشد. بی‌شک انسان را از میان ارکان توسعه پایدار می‌توان مهم‌ترین رکن آن محسوب نمود که این اهمیت بخشی به دلیل ماهیت ارادی و اختیاری بودن رفتار و فعالیت‌هایش است و بخشی دیگر نیز به دلیل تأثیرگذاری بر دیگر ارکان توسعه پایدار (محیط‌زیست و اقتصاد) است. نظر به نقش محوری انسان در دستیابی به توسعه پایدار، توسعه انسانی به‌عنوان یکی از راهبردهای مؤثر در نیمه دوم دهه ۹۰ میلادی مورد توجه سازمان‌های بین‌المللی از جمله سازمان ملل متحد قرار گرفت. در همین راستا، برنامه توسعه سازمان ملل متحد^۲ از سال ۱۹۹۴ تاکنون مبادرت به انتشار آمار می‌نماید که به نام شاخص توسعه انسانی^۳ مطرح گشته است (Neumayer, 2001). به‌صورت کلی برای سنجش و ارزیابی شاخص‌های توسعه انسانی جوامع به سه اجزا و ارکان اصلی توجه می‌کنند: (۱) سلامتی، (۲) آموزش و (۳) درآمد. از سویی دیگر بایان این نکته که توسعه پایدار فرایندی است که متعهد به دستیابی زندگی بهتر برای مردم با لحاظ نمودن شرایط

عالی از بروز و گسترش معضلات اجتماعی مانند بیکاری، اعتیاد و جرم جلوگیری می‌کند. در بنابراین می‌توان این‌گونه جمع‌بندی نمود که آموزش نقشی مؤثر در توسعه پایدار ایفا می‌نماید.

از سویی دیگر، بخشی از تحقیقات انجام‌شده در خصوص نقش آموزش در توسعه پایدار به جایگاه دانشگاه و آموزش عالی در توسعه پایدار می‌پردازد. عمده این تحقیقات بر این باور هستند که در کشورهای بیشتر برخوردار آغاز مسیر توسعه از دانشگاه می‌گذرد، چراکه مطالبات اجتماعی و خواست عمومی در طبقه دانشجو و دانشگاه‌ها نهادینه شده است. علاوه بر این، ابداعات و اختراعات که نقش تسهیل‌کننده زندگی شهروندان را بر عهده دارند نیز توسط اساتید و پژوهشگران دانشگاهی محقق می‌شود. از این رو طبیعی است که دانشگاه‌ها در کشورهای برخوردار به‌عنوان مرکز ثقل اجتماعی در فرایند توسعه پایدار نقش آفرینی کنند در حالی که در کشورهای کمتر برخوردار یا توسعه‌نیافته دانشگاه نتوانسته به این مهم نایل شود (موحدی و همکاران، ۱۳۸۸). براساس یک پژوهش، حدود ۶٪ از تولید ناخالص ملی^۴ جهان برای آموزش‌های رسمی هزینه می‌شود که این رقم در کشورهای توسعه‌یافته معادل ۷٪ و در کشورهای در حال توسعه مانند ایران نیز حدود ۶٪ می‌باشد (استاد حسین و کوهنایی، ۱۳۸۲). ضرورت نگرستن دانشگاه به‌عنوان یک نهاد حمایتی در فرایند توسعه از آنجا مورد تأکید قرار گرفت که نظریاتی چون سرمایه‌انسانی یکی از عمده‌ترین آنها است. بر اساس این نظریه، انسان‌ها مشروط بر این که سرمایه‌ی انسانی محسوب شوند، ذخایر مولد ثروت نیز شناخته می‌شوند و از طریق ابزاری چون آموزش و کارآموزی صورت می‌گیرد. با توجه به اینکه مهم‌ترین اختلاف بین کشورهای توسعه‌یافته و کشورهای توسعه‌نیافته ناشی از سرمایه‌انسانی معرفی شده است (متوسلی و آهنچیان، ۱۳۸۱)، از این رو می‌توان ادعا کرد که آموزش به‌عنوان یکی از ابزارهای مؤثر می‌تواند بر بهره‌وری یک جامعه تأثیر گذارده و ضمن افزایش منابع درآمدی یک جامعه، زمینه ارتقاء کیفیت زندگی افراد یک جامعه را ایجاد نماید. با توجه به آنچه بیان گردید، آموزش عالی به سبب آموزه‌های تخصصی خود می‌تواند در مسیر مهارت‌افزایی و میزان سرمایه‌انسانی یک جامعه تأثیرگذارتر شمرده شود و استفاده از ابزار آموزش عالی در یک منطقه حاشیه‌ای و پیرامونی می‌تواند سرعت توسعه‌یافتگی آن منطقه را از منظر اجتماعی و اقتصادی افزایش دهد.

ظهور دانشگاه آزاد اسلامی

بی‌شک وقوع انقلاب اسلامی ایران را می‌توان یکی از مهم‌ترین اتفاقات جهان در دهه ۵۰ خورشیدی دانست که برخلاف دیگر انقلاب‌های دوره معاصر مبتنی بر رویکردی خدامحور و مشتمل بر پیوسته‌های

فرهنگی برای تحقق و گسترش در جامعه بود. این انقلاب برخلاف دیگر انقلاب‌های معاصر دنیا از یک جهان‌بینی فرا انسانی نشأت گرفته و راه تعالی انسان در این انقلاب، آموزش و اعتلای اخلاقیات، فرهنگ و اصلاح رفتارهای فردی و جمعی ارائه شده بود. در همین راستا، یکی از جدی‌ترین اقدامات صورت گرفته بعد از استقرار نظام جمهوری اسلامی ایران، انقلاب فرهنگی و اصلاح رویه آموزشی کشور در سال ۱۳۵۹ بوده است. اتفاقی که وقوع آن اگرچه منجر به تعطیلی سه‌ساله دانشگاه‌ها و بالتبع آن وقفه در امور آموزشی و پژوهشی کشور بود اما برای اصلاح در ساختار آموزشی کشور و حذف گفتمان ضدانقلاب در ساختار دانشگاه‌ها اجتناب‌ناپذیر و ضروری به نظر می‌رسید. افزایش رشد جمعیت در دهه ۵۰ خورشیدی که منجر به افزایش ناگهانی هرم جمعیتی در بازه سنی ۱۸-۲۲ کشور و اشتیاق فراوان آنها برای کسب تحصیلات آموزش عالی موجب شده بود که کشور علیرغم وضعیت جنگی و چالش‌های اقتصادی فراوان به دلیل محاصره اقتصادی و محدودیت فروش نفت در دهه ۶۰ خورشیدی، با معضلی به نام خروج جوانان از کشور برای تحصیل روبرو شود که با نگرش‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی کشور در تضاد جدی بود. تفاوت‌های ساختارهای اجتماعی و فرهنگی میان جامعه ایرانی و دیگر کشورها می‌توانست برای جوان ایرانی با میانگین سن ۲۱ سال در حالی که هنوز ساختار شخصیتی خود را کامل باز نشناخته، بحران‌آفرین باشد. از سوی دیگر، تحصیل این تعداد دانشجو در کشورهای دیگر، منجر به خروج حجم عظیمی از منابع ارزی کشور شده بود که با شرایط اقتصادی کشور همخوانی نداشت. علاوه بر این، آموزش جوانان مستعد کشور در سیستم آموزش عالی کشورهای دیگر که ساختار آموزشی و رویه تحصیلی آنان عمدتاً در سطوح پایین‌تری از کشور بود، می‌توانست معضلات کاهش کیفیت دانش‌آموختگان را رقم زند که در نهایت به کاهش بهره‌وری متخصصین کشور منجر می‌گردید. بنابراین می‌توان ادعا نمود که عدم پاسخگویی به مطالبات قشر جوان کشور برای تحصیل در آموزش عالی در کشور منجر به خروج جوانان از کشور برای تحصیلات در آموزش عالی شده بود که بی‌شک توسعه کشور را در فرایندی ناپایدار و چالش‌برانگیز قرار داده بود. در چنین شرایطی و با توجه به رویکردهای فرهنگی انقلاب اسلامی ایران در شکوفا نمودن ظرفیت‌های نهان کشور و اتکا کشور به استعدادهای وطن و در نهایت اعتلای فرهنگی و علمی کشور برای صادرات انقلاب اسلامی به دیگر نقاط دنیا، تفکر ظرفیت‌سازی برای آموزش عالی کشور با ماهیتی متفاوت از بخش دولتی و عمدتاً مردم‌محور به‌گونه‌ای که با اصول فرهنگی انقلاب اسلامی هم‌راستا باشد با تلاش‌های حضرت آیت‌الله هاشمی رفسنجانی و پیگیری‌های دکتر عبدالله جاسبی به ثمر نشست

جامعه برای تحصیل در آموزش عالی کشور بوده است. این دانشگاه که فعالیت خود را با ۱۰۰۰ دانشجو آغاز نموده بود تاکنون بیش از ۳۵۰۰۰ دانش آموخته را تربیت نموده و در حال حاضر نیز جمعیت دانشجویی آن بالغ بر ۱۱۰۰۰ دانشجو در ۱۲۲ رشته تحصیلی در مقاطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری تخصصی است. برای هدایت و پشتیبانی از این تعداد رشته و دانشجو، ۱۸۴ عضو هیئت علمی و ۲۵۵ کارمند مشغول به فعالیت می‌باشند. اگرچه این دانشگاه در سالیان اولیه در مکانی دیگر فعالیت خود را آغاز نموده بود اما سایت جامع دانشگاه در خارج از محدوده شهر و در کیلومتر ۷ جاده ساری به دریا و در فضایی بالغ بر ۵۴۰۰۰ مترمربع قرار دارد که محل قرارگیری دانشگاه در شکل ۲ نشان داده شده است. کاربری‌های پیرامون این دانشگاه عموماً کشاورزی بوده است که در سالیان اخیر به واسطه افزایش تعداد دانشجویان و نیاز به فعالیت‌های خدماتی وابسته، کاربری‌های متصل به این دانشگاه در حال حاضر به کاربری‌های خدماتی شامل پمپ‌بنزین، پارکینگ عمومی، کافه‌رستوران و خدمات چاپ تبدیل شده است.

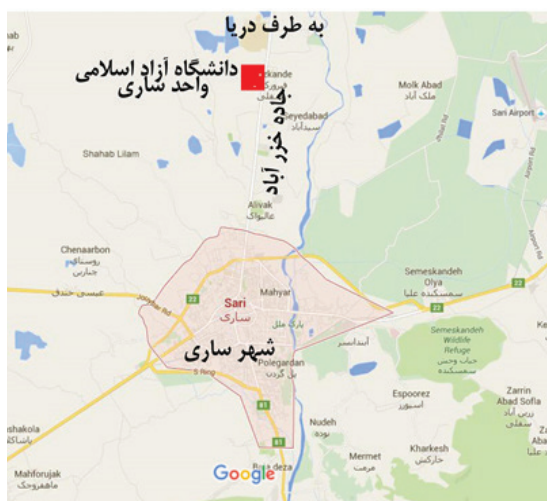
تأثیرات دانشگاه بر فرایند توسعه در شهرهای ایران

از آنجاکه تبعات اجتماعی، اقتصادی در فرایند توسعه در کشورهای در حال توسعه به واسطه تعدد عوامل تأثیرگذار و عدم شناخت کافی مدیران بر چالش‌ها و تهدیدهای کشورها می‌افزاید، مدیریت کلان در چنین کشورهایی در تلاش است تا با استفاده از تکنولوژی و ابزارهای علمی مبادرت به تصحیح روند حرکت در مسیر توسعه نماید. جایگاه خاص دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی در کشورهای در حال توسعه به

و اساسنامه دانشگاه آزاد اسلامی در بهمن سال ۱۳۶۱ خورشیدی به ثبت رسید و در نهایت شورای عالی انقلاب فرهنگی کشور به‌عنوان بالاترین مرجع فرهنگی و آموزشی کشور در آبان ۱۳۶۶ این اساسنامه را تأیید نمود (جاسبی، ۱۳۷۰).

مروری بر فعالیت‌های ۳۵ ساله دانشگاه آزاد نشان می‌دهد که این دانشگاه از منظر تعداد دانشجو، سومین دانشگاه جهان محسوب می‌شود و فعالیت‌های این دانشگاه کمک شایانی در بومی کردن نیروهای متخصص، جلوگیری از خروج ارز از کشور، اشتغال دانش‌آموختگان کشور، توسعه فضای‌های درمانی با ساخت بیش از ۱۰ بیمارستان در کشور، توسعه خدمات آموزشی مرتبط با ساخت بیش از هزار خوابگاه دانشجویی و ۲۵۰ مرکز مشاوره فعال در سطح کشور، توسعه آموزش عالی کشور در خارج از کشور با استقرار واحدهای خارجی این دانشگاه و بالاخره، توسعه کالبدی پیرامون شهرها نموده است (امانی، ۱۳۹۰). شهرستان ساری در شرق استان مازندران و به فاصله ۱۵ کیلومتری از ساحل دریا، به‌عنوان مرکز استان مازندران و یک کلان‌شهر با مساحت ۳۶۸۵ کیلومترمربع و جمعیتی معادل ۴۷۸۳۷۰ نفر که قریب به ۳۰۰ هزار نفر آن در شهرسازی سکونت دارند نقش و جایگاه ویژه‌ای در خدمات‌رسانی در ابعاد اقتصادی، اجتماعی به سایر شهرها و روستاهای استان‌های مازندران و گلستان ایفا می‌نماید.

دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری که در حال حاضر به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مراکز دانشگاهی در شمال کشور مشغول به فعالیت است در بهمن سال ۱۳۷۱ افتتاح و مورد بهره‌برداری قرار گرفت و قریب به ۲۵ سال فعالیت این واحد دانشگاهی پاسخ به نیازها و ضرورت‌های

شکل ۲. سایت دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری (Source: Google earth, 2015)

داشته است و بالاخره تغییرات فرهنگی و اجتماعی مردم شهر مبارکه توانستند زمینه‌ساز بهبودی شاخصه‌های اقتصادی و اجتماعی شهر شوند (خواجه گیر و همکاران، ۱۳۸۸). در پژوهشی دیگر، تأثیرات اقتصادی به‌واسطه تأسیس دانشگاه آزاد اسلامی در خرم‌آباد مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفت که نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که علیرغم تفاوت معنادار پاسخ‌ها میان زنان مجرد و متأهل، اشتغال زنان در ادارات دولتی را مرهون تأسیس دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم‌آباد بودند (سلاح ورزی، ۱۳۹۰). تأثیر تأسیس دانشگاه آزاد بر توسعه اقتصادی بانوان موضوع یک تحقیق در شهرستان کازرون شد که بر اساس این تحقیق، درویشی و همکاران (۱۳۸۹) نقش تأسیس دانشگاه آزاد کازرون بر توسعه اقتصادی جامعه زنان را مثبت ارزیابی کرده و بیان می‌کنند که تأسیس دانشگاه آزاد در کازرون موجب شده است تا فعالیت بانوان کازرونی در بخش‌های عمومی ارتقا یافته و فرصت‌ها و تنوع شغلی بانوان در این شهرستان به‌واسطه فعالیت‌های این دانشگاه افزایش یافته است. در پژوهشی در همین راستا، نقش آموزش عالی بر ابعاد سه‌گانه توسعه در شهرهای ایران آزموده شد که بر اساس این تحقیق، دانشگاه‌ها در ایران بر امور فرهنگی شهرها ۹۸/۵۵٪، در امور اجتماعی مردم شهرها ۸۴/۵۴٪ و معادل ۶/۴۳٪ بر امور اقتصادی تأثیرگذار بوده‌اند (Khatibi, 2015). به‌طور کلی و بر اساس آنچه بیان شد، می‌توان این‌گونه نتیجه گرفت که اگرچه تحقیقات متعددی برای سنجش تأثیر دانشگاه‌های کشور بر امور توسعه شهرها انجام شده است که نتایج این تحقیقات نشان می‌دهد که توسعه آموزش عالی در کشور توانسته است بر افزایش شتاب توسعه مؤثر باشد و فراتر از آن در ایجاد و تقویت جاذبه‌های و قطب‌های شهری، ثبت جریان‌های اجتماعی و جلوگیری از فرار مغزها به خارج از کشور و مهاجرت به کلان‌شهرها، تقویت عملکردهای فرهنگی مانند گسترش کتابخانه‌های شهری و بالاخره توسعه فرهنگی در شهرهای پیرامون خود تأثیرگذار باشد. فراتر از سطح محلی، در سطوح استانی و منطقه‌ای نیز توسعه حمل‌ونقل بین‌شهری، سرمایه‌گذاری در بخش زیرساخت مانند جاده‌ها و شبکه ارتباط الکترونیک در شهرهای دور از پایتخت کشور تأثیرات بنیادین بوده است. علیرغم تحقیقات متعددی که از یک دهه پیش برای سنجش تأثیرات استقرار دانشگاه‌ها بر شهرهای پیرامونی صورت گرفته، اما هیچ‌کدام از این تحقیقات به توسعه پایدار به‌عنوان یک شاخص و هدف توجه نداشتند و سه دیدگاه اقتصادی، اجتماعی و کالبدی را مورد توجه هم‌زمان قرار ندادند و به عبارتی ساده‌تر، تأثیرات و نقش دانشگاه‌های کشور در توسعه کالبدی شهرها به موازات توسعه اقتصادی و اجتماعی مورد توجه و سنجش قرار نگرفته است.

دلیل رسالت‌ها و مسئولیت‌های تخصصی و نقش مؤثر آنها در اثرگذاری بر اجتماع، فرهنگ در سطح محلی و ملی موجب شده است تا عملکرد و تبعات فعالیت‌های این مراکز همواره مورد توجه باشد. از طرفی دیگر بخشی از محققان معتقدند که مراکز آموزش عالی نقش بی‌به‌دلیلی را در تحقق توسعه پایدار را ایفا می‌کنند (ضیایی بیگدلی، ۱۳۸۲؛ موحدی و همکاران، ۱۳۸۸؛ میرزایی قلعه و همکاران، ۱۳۹۲). در همین راستا، پژوهش‌های متعددی در خصوص بررسی نقش و تأثیر دانشگاه در فرایند توسعه انجام شده است که بررسی آنها می‌تواند این تحقیق را در دستیابی به هدف خویش یاری نماید. مروری بر تحقیقات انجام‌شده توسط متولی و چرم زاده (۱۳۹۰) در خصوص تأثیر دانشگاه آزاد بابل بر توسعه شهر بابل نشان می‌دهد که دانشگاه آزاد بابل تأثیر مثبتی بر توسعه شهر بابل از منظر آموزشی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی داشته است. همسو با این پژوهش، پژوهش‌های دیگری نیز در کشور انجام شده است که هدف آنها نیز بررسی تأثیرات استقرار دانشگاه آزاد بر توسعه مناطق پیرامونی آنها بوده است که نتایج این پژوهش‌ها نیز نشان می‌دهد که همه این پژوهش‌ها نتایج مشابهی به دست آورده و معتقدند که استقرار و گسترش دانشگاه آزاد نقش مؤثر و مثبتی بر توسعه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی داشته‌اند (منصوری و جوان‌بخت، ۱۳۸۸؛ موحدی و همکاران، ۱۳۸۸). در پژوهش موحدی و همکاران (۱۳۸۸) تأثیرگذاری دانشگاه آزاد بر توسعه فعالیت‌های بانوان در شهرستان فیروزکوه مورد ارزیابی قرار گرفت که نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که دانشگاه آزاد در طول فعالیت‌های خود توانست علاوه بر افزایش اشتغال بانوان در مناصب مرتبط، زمینه را برای ارتقاء مشارکت بانوان فیروزکوه در فعالیت‌های اجتماعی فراهم نماید. توسعه فرهنگی و اجتماعی به‌واسطه گسترش دانشگاه آزاد واحد بروجن در پژوهش منصوری و جوان‌بخت (۱۳۸۸) مورد ارزیابی قرار گرفت که نتیجه ارزیابی نشان داده است که دانشگاه آزاد اسلامی واحد بروجن توانست افزایش مشارکت‌های اجتماعی مردم بروجن را به همراه آورد و هم‌راستا با آن توسعه فرهنگی شهر بروجن در سایه فعالیت‌های دانشجویان دانشگاه آزاد اتفاق افتاده است. در مطالعه دیگری، خواجه گیر و همکاران (۱۳۸۸) در تحقیق خود با عنوان «ارزیابی تأسیس دانشگاه آزاد واحد مبارکه بر توسعه اجتماعی و اقتصادی» نشان دادند که نقش عملکردهای هم‌جوار شهر و تبعات بعدی آن نقش بلامنازعی در توسعه شهر مبارکه ایفا نموده است که دانشگاه آزاد هم به‌عنوان یکی از عملکردها در همسایگی شهر توانست در توسعه اجتماعی و اقتصادی شهر مبارکه تأثیرات شگرفی را پدید آورد. در همین مطالعه، پژوهشگران دریافتند که فرهنگ بومی منطقه به‌واسطه حضور انبوهی از دانشجویان از اقصی نقاط کشور تغییراتی

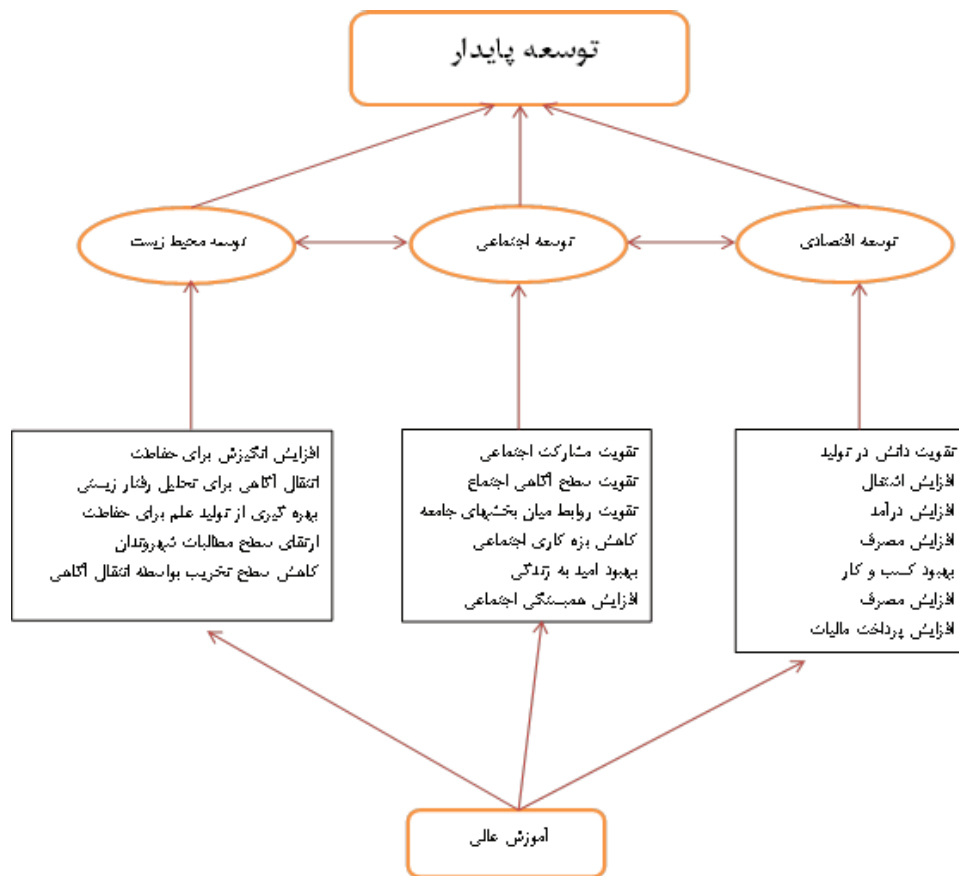
چهارچوب نظری پژوهش

داده شده است آموزش عالی به عنوان یک بخش از آموزش می تواند در تحقق توسعه پایدار نقش آفرینی نماید. هرچند این تأثیرگذاری در سه مقوله اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی میسر خواهد بود، اما به واسطه توسعه اجتماعی نیز توسعه پایدار در جامعه محقق خواهد شد.

روش پژوهش

روش در پژوهش حاضر در حوزه ادبیات نظری، یک تحقیق تجربی و در حوزه مطالعات میدانی، دارای روش پیمایشی با ابزار گردآوری داده به صورت پرسش نامه است. جهت اجرای پژوهش با استناد به منابع علمی موجود به استخراج مؤلفه های توسعه پایدار در راستای تأثیر ساخت دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری (به عنوان بخش قابل ملاحظه ای از توسعه در محدوده مورد مطالعه)، برای ارزیابی کمی داده ها اقدام شد و مؤلفه های مورد ارزیابی پژوهش مشخص گردید. پرواضح است که توسعه پایدار، مبحث بسیار گسترده ای است و بر این اساس، ارزیابی همه جانبه ابعاد پایداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری امکان پذیر

همانگونه که بیان گردید، این تحقیق تلاش می کند تا میزان تأثیر استقرار دانشگاه آزاد واحد ساری را در دستیابی به توسعه پایدار در شهرستان ساری را بررسی نماید. بر اساس آنچه در خصوص توسعه پایدار اشاره گردید، ۴ متغیر و سه مرحله باید مورد بررسی و توجه قرار گیرد که می توان این گونه آنها را اشاره نمود: (۱) ارزیابی استعداد های طبیعی جامعه، (۲) وضعیت زیرساخت های منطقه در وضعیت کنونی، (۳) بررسی منابع انسانی موجود برای توسعه، (۴) توجه به منابع مالی در سطح کلان (لهسایی زاده، ۱۳۸۲). برای دستیابی به توسعه پایدار، ۲ تکنیک کلی به صورت عام مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است که اولین تکنیک مردم محور است و دومین تکنیک رویکردهای مشارکتی است (Batie, 1989; khatibi, 2015). در این تحقیق مدل نظری بر اساس مفهوم توسعه پایدار طراحی که در شکل ۱ توضیح داده شد. و بر مبنای سه شاخص کلی محیط زیست، اقتصاد و اجتماع و مؤلفه های استخراج شده از مبانی نظری و پیشینه تحقیق تشکیل شده است که در شکل ۳ نشان داده شده است. بر اساس آنچه در این شکل نشان

شکل ۳. نمودار مفهومی رابطه دوسویه آموزش عالی و توسعه پایدار

این روش، افراد جامعه آماری بسته به خصوصیات که آنها را از یکدیگر متمایز می‌سازد به طبقات مختلف تقسیم می‌شوند. سپس به تعداد مورد نیاز و متناسب با جمعیت هر یک از طبقات افراد نمونه انتخاب می‌شوند. انتخاب افراد می‌تواند هم به روش تصادفی صورت پذیرفته است.

طرح پرسش‌نامه

الگوی پرسش‌نامه‌ای برای نظرسنجی کمی ساکنین اطراف دانشگاه مورد بررسی قرار گرفت. سؤالات پرسش‌نامه از مطالعات متعددی که به منظور ارزیابی تأثیر ساخت دانشگاه بر محیط پیرامونی و بالاخص از دیدگاه توسعه پایدار انجام شده بود، استخراج گردید (قلعه‌ای و سید علوی، ۱۳۹۲؛ Erdem & Gezer, 2009). خود پرسش‌نامه نیز از نظر محتوایی به دو بخش اصلی تقسیم‌بندی شده است. بخش اول سؤالات پرسش‌نامه، به بررسی مشخصات فردی پاسخ‌دهندگان می‌پردازد. بخش دوم، شامل تأثیرات دانشگاه آزاد اسلامی در قالب ابعاد برجسته‌ی توسعه پایدار می‌باشند که خود شامل سه زیرگروه است. بخش دوم شامل ۴۲ گویه در سه زیرگروه توسعه محیطی (کالبدی)، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با طیف لیکرت طراحی گردید. زیرگروه اول که شامل ۱۸ سؤال است به بررسی «نقش دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ساری در توسعه اجتماعی و فرهنگی مناطق پیرامونی» می‌پردازد. زیرگروه دوم که شامل ۱۴ سؤال است به بررسی «نقش دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ساری در توسعه کالبدی مناطق پیرامونی» می‌پردازد. زیرگروه سوم که شامل ۱۰ سؤال است به بررسی «نقش دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ساری در توسعه اقتصادی مناطق پیرامونی» می‌پردازد.

یافته‌های پژوهش

در تحلیل توصیفی واحدهای مورد پژوهش، نتایج حاصل از آمارهای توصیفی نشان می‌دهند از پاسخ‌دهندگان، ۲۴۹ نفر مرد (۶۵٪) و ۱۳۶ نفر زن (۳۵٪) بودند. ارقام مذکور نسبت جنسیت شرکت‌کنندگان در این تحقیق را نشان می‌دهد و بیانگر این است که اکثریت پاسخ‌دهندگان مرد می‌باشند. دامنه سنی پاسخ‌دهندگان بین ۱۸-۶۵ سال بوده و میانگین سنی پاسخ‌دهندگان ۳۹ سال با انحراف معیار $9.23 \pm$ است ($M=38.7; SD=9.32$). نتایج نشان می‌دهند که ۳۷ نفر از نمونه آماری تحقیق فاقد مدرک تحصیلی (۱۰٪)، ۷۹ نفر از پاسخ‌دهندگان دارای مدرک دیپلم (۲۱٪)، ۴۷ نفر مدرک فوق‌دیپلم (۱۲٪)، ۱۴۳ نفر دارای مدرک کارشناسی (۳۷٪) و ۷۹ نفر نیز دارای تحصیلات ارشد و مقطع بالاتر (۲۱٪) بوده‌اند. همان‌گونه که مشخص است،

نیست. از این‌رو، در پژوهش حاضر، با توجه به بررسی پیشینه تحقیق و مطالعات انجام‌شده در بسترهای مختلف، سه مؤلفه اصلی توسعه پایدار شامل مؤلفه‌های مرتبط با توسعه فرهنگی و اجتماعی، کالبدی و اقتصادی جهت ارزیابی، مورد مطالعه قرار گرفتند.

به دلیل اینکه ابعاد مختلف ساخت دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری در یک‌زمان خاصی مورد بررسی قرار گرفت، این تحقیق از نوع مقطعی است. در این پژوهش جمع‌آوری اطلاعات به روش اسنادی و کتابخانه‌ای و با تکیه بر تکنیک‌های توصیفی-تحلیلی انجام گرفته است. گردآوری نقشه‌ها و اطلاعات با مراجعه به شهرداری ساری و سازمان راه و شهرسازی استان مازندران و همچنین بررسی محیط با استفاده از برداشت و مشاهده میدانی و کتابخانه‌ای است.

ابزار جمع‌آوری اطلاعات، پرسش‌نامه بوده که پس از سنجش روایی و پایایی آن، در اختیار نمونه آماری قرار گرفت. برای تجزیه و تحلیل داده‌های به دست آمده از پرسش‌نامه‌های جمع‌آوری شده از روش‌های آماری توصیفی و استنباطی استفاده شده است. بدین ترتیب که برای طبقه‌بندی، تلخیص و تفسیر داده‌ها، از آمار توصیفی و در سطح استنباطی برای آزمون فرضیه‌های تحقیق و تعیین میزان تأثیرات دانشگاه آزاد اسلامی بر مؤلفه‌های پایداری و اولویت هر کدام از مؤلفه‌ها به ترتیب از آزمون t تک نمونه‌ای و آزمون فریدمن استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش عبارت‌اند از کلیه شهروندان ساکن در محدوده پیرامونی دانشگاه و همچنین کلیه افرادی که در محدوده مورد مطالعه، مشغول به فعالیت می‌باشند و به نحوی با مسائل دانشگاه، دانشجویان، کارکنان و اساتید دانشگاه در ارتباط بوده و مراودات شغلی با آنها دارند، شامل پرسنل دانشگاه آزاد ساری، اعضای محترم هیئت‌علمی، دانشجویان و کلیه‌ی شاغلین بخش تجاری و خدماتی در محدوده پیرامونی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری. با توجه به اطلاعات حاصله از سازمان‌های مرتبط، تعداد جامعه‌ی آماری تحقیق، در مجموع در حدود ۱۰۰۰۰ نفر می‌باشند.

با توجه به جامعه آماری تحقیق، حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران^۵ محاسبه گردید. حجم نمونه به صورت احتمالی و بر اساس فرمول کوکران (حافظ نیا، ۱۳۸۷) با سطح اطمینان ۹۵٪ و بر اساس جمعیت ۱۰۰۰۰ نفری تحقیق، تعداد ۳۷۰ نفر محاسبه شده است. جهت اطمینان از دستیابی به تعداد نمونه‌های مناسب، ۴۰۰ نسخه از پرسش‌نامه تهیه و در میان نمونه‌ها توزیع گردید. از میان پرسش‌نامه‌های عودت داده‌شده، تعداد ۳۸۵ پرسش‌نامه، به صورت کامل پاسخ‌داده شده و قابل استفاده بودند. از آنجا که جامعه آماری دارای گروه‌های کوچک‌تری است، برای نمونه‌گیری از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای متناسب با حجم نمونه استفاده شده است (همان). در

بیش از ۷۰٪ پاسخ‌دهندگان دارای تحصیلات دانشگاهی می‌باشند. همان‌گونه که در ادبیات تحقیق نیز بیان شد، یکی از تأثیرات مثبتی که ایجاد پردیس‌های دانشگاهی می‌تواند در محدوده‌ی پیرامونی داشته باشد، تحصیلات دانشگاهی ساکنین پیرامون دانشگاه است. این امر خود می‌تواند گامی در جهت اعتلای فرهنگی و اجتماعی منطقه و همچنین دستیابی به توسعه پایدار به شمار آید. نتایج حاصل از تحلیل پرسش‌نامه نشان می‌دهند که اکثریت پاسخ‌دهندگان شاغل (۷۳٪) و متأهل (۸۱٪) می‌باشند. همچنین، حدود ۷۰٪ از پاسخ‌دهندگان دارای درآمدی زیر ۲ میلیون تومان در ماه می‌باشند که در سطح اجتماعی متوسط به شمار می‌آیند. اکثریت پاسخ‌دهندگان (۴۷/۳٪) بیش از ۱۰ سال در محل سکونت خود اقامت دارند.

آزمون فرضیه‌ها

با توجه به تأیید اعتبار و روایی گویه‌های پرسش‌نامه، برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از آزمون t تک نمونه‌ای^۶ استفاده گردید و گویه‌های پرسش‌نامه در گروه محیطی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی دسته‌بندی شده و داده‌های به‌دست‌آمده مورد آزمون قرار گرفتند. برای رتبه‌بندی بین مؤلفه‌های توسعه پایدار و تعیین بیشترین و کمترین حوزه تأثیر دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری نیز از آزمون فریدمن^۷ استفاده گردید.

فرضیه اصلی اول: ایجاد دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری بر توسعه اجتماعی و فرهنگی مناطق پیرامونی دانشگاه تأثیر مثبت دارد.

نتایج آزمون فرضیه اصلی اول حاکی از این است که مقدار آزمون t تک نمونه‌ای (۴۲/۷۴) است. جدول ۴ نشان می‌دهد که با اطمینان ۹۹ درصد و سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ تفاوت معنی‌داری ($p < 0.001$) وجود دارد. همچنین میانگین جامعه آماری (۳/۹۲) از میانگین مفروض (۲/۵) بالاتر است. از این رو می‌توان ادعا داشت که فرض صفر پژوهش مبنی بر عدم وجود رابطه بین متغیرهای پژوهش،

رد شده و در مقابل فرض پژوهش تأیید می‌شود. **فرضیه اصلی دوم:** ساخت دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری بر توسعه کالبدی مناطق پیرامونی دانشگاه تأثیر مثبت دارد. نتایج آزمون فرضیه اصلی اول حاکی از این است که مقدار آزمون t تک نمونه‌ای (۴۱/۳۵) است. جدول ۱ نشان می‌دهد که با اطمینان ۹۹ درصد و سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ تفاوت معنی‌داری ($p < 0.001$) وجود دارد. همچنین میانگین جامعه آماری (۳/۹۱) از میانگین مفروض (۲/۵) بالاتر است. از این رو می‌توان بیان کرد که فرض صفر پژوهش مبنی بر عدم وجود رابطه بین متغیرهای پژوهش، رد شده و در مقابل فرض پژوهش تأیید می‌شود. فرضیه اصلی سوم: ساخت دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری بر توسعه اقتصادی مناطق پیرامونی دانشگاه تأثیر مثبت دارد.

نتایج آزمون فرضیه اصلی اول حاکی از این است که مقدار آزمون t تک نمونه‌ای (۴۰/۶۹) است. جدول ۱ نشان می‌دهد که با اطمینان ۹۹ درصد و سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ تفاوت معنی‌داری ($p < 0.001$) وجود دارد. همچنین میانگین جامعه آماری (۳/۹۴) از میانگین مفروض (۲/۵) بالاتر است. از این رو می‌توان نتیجه گرفت که فرض صفر پژوهش مبنی بر عدم وجود رابطه بین متغیرهای پژوهش، رد شده و در مقابل فرض پژوهش تأیید می‌شود.

با توجه به جدول ۱، مشاهده می‌شود که مقدار t هر سه عامل از میزان استاندارد بالاتر است؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت دانشگاه آزاد اسلامی بر مناطق پیرامونی تأثیرات اجتماعی-فرهنگی، کالبدی و اقتصادی دارد و هر سه عامل در توسعه پایدار مؤثرند.

رتبه‌بندی مؤلفه‌های پژوهش

هرچند که در همه مؤلفه‌های سه‌گانه توسعه پایدار که در این پژوهش مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند، تأثیر دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری بر مناطق پیرامونی مثبت ارزیابی شده است، بالطبع ضریب تأثیر هر یک

جدول ۱. نتایج آزمون t برای فرضیه‌های اصلی پژوهش

متغیر	t	درجه آزادی (df)	سطح معنی‌داری	۹۵ درصد فاصله اطمینان از تفاوت	
				پایین‌ترین	بالاترین
تأثیرات توسعه فرهنگی و اجتماعی	۴۲/۷۴	۳۸۴	۰/۰۰۰	۱/۳۵	۱/۴۹
تأثیرات توسعه کالبدی	۴۱/۳۵	۳۸۴	۰/۰۰۰	۱/۳۵	۱/۴۸
تأثیرات توسعه اقتصادی	۴۰/۶۹	۳۸۴	۰/۰۰۰	۱/۴۱	۱/۵۰

مسجد دانشگاه به‌عنوان یک مثال عینی نام برد، مسجد دانشگاه آزاد ساری که در مسیر منتهی به دریا از چشم‌انداز و دسترسی بسیار مناسبی برخوردار است به دلیل مسائل حفاظت کالبدی از دسترس عموم شهروندان خارج شده است. در حوزه کالبدی تأثیرات دانشگاه بر مناطق پیرامونی، عموماً اقتصادمحور بوده و جاذبه‌های مالی موجب استقرار واحدهای خدماتی و رفاهی شده است و از این‌رو تأثیرگذاری اقتصادی دانشگاه بر مناطق پیرامونی بر پایه اقتصاد زمین و مباحث مرتبط با مالکیت‌ها نیز است. با عنایت به آنچه که از داده‌های اولیه این تحقیق به‌دست آمده است می‌توان این‌گونه جمع‌بندی نمود که بنا بر اعتقاد و باور پرسش‌شوندگان این تحقیق، دانشگاه آزاد ساری در طول فعالیت خود توانسته منشأ تأثیرات گوناگون بر حوزه‌های مختلف کالبدی، اجتماعی و اقتصادی باشد که نمونه‌هایی از آن تأثیرات را با توجه نتایج پرسش‌نامه در جدول ۳ نشان داده شده است.

از مؤلفه‌ها به یک اندازه نخواهد بود. با استفاده از آزمون فریدمن میزان تأثیر دانشگاه آزاد اسلامی در هر یک ابعاد مشخص شد. در صورتی که بین گروه‌های مختلف وابستگی وجود داشته باشد، می‌توان از این آزمون برای رتبه‌بندی آنها استفاده کرد. نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد که بیشترین تأثیر دانشگاه در حوزه مؤلفه‌های اقتصادی توسعه بوده و در رتبه‌های بعدی، بعد کالبدی و فرهنگی-اجتماعی قرار دارند. بر این اساس و طبق نظر پاسخگویان، دانشگاه آزاد در حوزه فرهنگی-اجتماعی کمترین میزان تأثیر را در مناطق پیرامونی داشته است. از سویی دلیل این امر می‌تواند ناشی از پیچیدگی‌ها و فرابخشی بودن مسائل فرهنگی و اجتماعی باشد که رشد این بخش با شتاب کمتری نسبت به توسعه کالبدی و اقتصادی صورت می‌پذیرد و از سویی دیگر، کم اثر بودن تأثیرات اقتصادی و فرهنگی دانشگاه بر محیط پیرامونی را می‌توان به دلیل عدم وجود برنامه‌های اجتماعی و فرهنگی مدون برای ساکنین پیرامونی دانشگاه دانست. در همین راستا، می‌توان از

جدول ۲. جدول رتبه‌بندی مؤلفه‌های پژوهش با استفاده از آزمون فریدمن

مؤلفه‌ها	میانگین رتبه	اولویت	تست آماری فریدمن		
			تعداد	کای اسکوئر	درجه آزادی
تأثیرات توسعه اقتصادی	۲/۱۳	۱	۳۸۵	۱۳/۲۱	۲
تأثیرات توسعه کالبدی	۱/۹۹	۲			
تأثیرات توسعه فرهنگی و اجتماعی	۱/۸۸	۳			

جدول ۳. تأثیرات استقرار دانشگاه آزاد ساری بر وجوه مختلف توسعه پایدار

مؤلفه‌ها	تأثیرات
اقتصادی	ایجاد اشتغال؛ ارتقاء ارزش املاک و مستغلات؛ افزایش درآمد افراد بومی؛ افزایش مصرف خانواده‌های بومی.
کالبدی	ترمیم و بهبودی راه‌های ارتباطی؛ گسترش زیرساخت‌ها مانند روشنایی جاده‌ها، پل‌ها؛ استقرار کاربری‌های خدماتی مانند پمپ‌بنزین، رستوران، کافی‌نت، خدمات تکثیر.
فرهنگی و اجتماعی	افزایش فارغ‌التحصیلان در میان افراد بومی؛ امکان دسترسی به تحصیلات آموزش عالی در بین طبقه متوسط منطقه؛ کاهش اختلاف رفتاری ساکنان بومی با مردم شهر ساری؛ تقویت جایگاه اجتماعی روستاهای اطراف دانشگاه؛ افزایش تعاملات اجتماعی افراد بومی با مردم غیربومی؛ افزایش ورود افراد غیربومی به منطقه؛ افزایش امنیت در منطقه.

نتیجه‌گیری

تأسیس دانشگاه آزاد اسلامی در سال ۱۳۶۳ و استمرار فعالیت‌های توسعه‌ای آن در سه دهه گذشته، این دانشگاه را به‌عنوان بزرگ‌ترین مجموعه آموزش عالی در خاورمیانه و سومین دانشگاه جهان برحسب تعداد دانشجو تبدیل نموده است. دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری در ۷ کیلومتر جاده ساری به دریا در مجاورت زمین‌های کشاورزی در دهه ۷۰ خورشیدی تأسیس شد و تحقیق پیش رو، تلاش می‌نماید فقدان ارزیابی تأثیرات احداث و فعالیت این دانشگاه بر مناطق پیرامونی خود را در قالب یک آزمون تجربی بر اساس مؤلفه‌های بنیادی توسعه پایدار در سه حوزه اقتصادی، اجتماعی و کالبدی بررسی نماید. اگرچه تحقیق در خصوص ارزیابی تأثیرات دانشگاه آزاد اسلامی بر ابعاد اجتماعی و فرهنگی فراوان انجام شده است، اما تحقیقات در خصوص تأثیرات فعالیت‌های دانشگاه آزاد اسلامی با رویکرد توسعه پایدار به‌ندرت یافت می‌شود. علاوه بر این، در خصوص تأثیرگذاری فعالیت‌های دانشگاه آزاد اسلامی بر مناطق زیستی حاشیه دریای خزر مشتمل بر سه استان گلستان، مازندران و گیلان هم هیچ تحقیقی صورت نگرفته است، حال آنکه انجام تحقیقی مدون برای ارزیابی تأثیرات استقرار دانشگاه آزاد اسلامی بر استان‌های شمالی کشور بیش از دیگر مناطق کشور ضرورت و اهمیت دارد. عمده این ضرورت را می‌توان در دو محور کلی خلاصه نمود: اول، اقتصاد زمین در شمال کشور است که به دلیل محصوریت زمین در بین کوه و دریا، زمین از منابع و سرمایه‌های گران‌بهایی در استان‌های شمالی کشور محسوب می‌شود که افزایش جمعیت، مهاجرپذیری به دلیل شرایط اقلیمی مناسب و حضور گردشگران، تقاضای زمین در شمال کشور را به‌عنوان کالایی سرمایه‌ای، محدود، گران‌بها و تجدیدناپذیر افزایش غیرقابل‌تصور داده است. دومین دلیل نیز شرایط و مختصات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی شمال کشور است که بخش گسترده‌ای از جمعیت آن بر پایه اقتصاد کشاورزی یا صنایع وابسته به آن زندگی را سپری می‌کنند. از این رو مشاهده می‌شود که غالب واحدهای دانشگاهی بخش دولتی و خصوصی در استان‌های شمالی کشور در خارج از محدوده شهرها احداث شده‌اند تا ارزش و بهای زمین به حداقل نزول کرده و امکان استقرار دانشگاه بر اساس سرانه‌های موردنیاز را فراهم نماید. از ابزار پرسش‌نامه برای داده‌های اولیه تحقیق استفاده گردید که پرسش‌نامه هم بر اساس تحقیقات مشابه داخلی و خارجی تدوین و پایایی آن توسط اساتید و اهل فن تأیید شد و بعد از توزیع و جمع‌آوری ۳۸۵ پرسش‌نامه و آزمون نتایج داده‌ها، روایی آن مورد تأیید قرار گرفت. مروری بر نتایج تحقیقاتی که در خصوص ارزیابی تأثیرگذاری مراکز آموزش عالی در کشور صورت گرفته، نشان می‌دهد که همه پژوهش‌ها

تأیید کرده‌اند که استقرار دانشگاه بر مردم و شهرها تأثیرات مثبتی داشته‌اند که نتایج تحقیق پیش رونیز بر نقش‌آفرینی مؤثر و مثبت دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری بر مردم و شهرستان ساری تأکید نموده است. همان‌گونه که در قسمت‌های پیشین بیان گردید، دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی در همه کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه نقش بی‌دلیلی در راهبری و ارتقاء سطح آموزشی مردم ایفا می‌کنند. از این رو تأثیرگذاری مثبت این دانشگاه هم‌راستا با دیگر تحقیقات و پژوهش‌ها بوده است.

همانند تحقیقات و پژوهش‌های صورت گرفته تأثیرات اقتصادی دانشگاه آزاد اسلامی و احد ساری بر مناطق پیرامونی موردتوجه قرار گرفته است که در این تحقیق تأثیرگذاری اقتصادی دانشگاه بر محیط پیرامون در رتبه اول قرار گرفته است. با توجه به شرایط مردم در مناطق مختلف شمال کشور که بر پایه اقتصاد کشاورزی استوار است، این نتیجه نشان می‌دهد که ضعف و نارسایی‌های اقتصاد کشاورزی به سطحی رسیده است که ساکنان مناطق پیرامون دانشگاه در تلاش هستند از وابستگی خود به اقتصاد کشاورزی کاسته و به اقتصاد خدماتی ملحق شوند، امری که برخلاف جهت‌گیری‌های کلان کشور در سند «چشم‌انداز بیست‌ساله» کشور و «برنامه ۱۴۰۴» است. از این رو نتایج تحقیق می‌تواند برای مسئولان استانی به‌مثابه زنگ هشدار باشد تا با تقویت و حمایت از صنایع تبدیلی کشاورزی، اقتصاد کشاورزی را تقویت نمایند. برخلاف دیگر تحقیقات صورت گرفته در کشور، تأثیرگذاری فعالیت‌های دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری بر حوزه کالبدی مناطق پیرامونی قابل توجه بوده است و تأثیرگذاری آن بیش از تأثیرات دانشگاه در حوزه‌های اجتماعی و فرهنگی است. این نتیجه نشان می‌دهد که اگرچه پرسش‌شوندگان تأثیرات اقتصادی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری را بالاترین نتیجه تأسیس این دانشگاه ارزیابی کرده‌اند اما اذعان داشته‌اند که دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری در تغییرات کالبدی منطقه و ساخت‌وسازها و استقرار عملکردها در جاده دریا بیش از تأثیرات اجتماعی مردم منطقه مؤثر بوده است. این نتیجه تحقیق از آن جهت حائز اهمیت است که دانشگاه آزاد اسلامی هیچ برنامه، سیاست و راهبردی برای تأثیرگذاری کالبدی در پیرامون خود ندارد اما با استقرار معاونت فرهنگی همواره رسالت‌های فرهنگی دانشگاه در بالاترین سطح موردتوجه قرار گرفته است. البته این نتیجه با پژوهش‌های صورت گرفته در خصوص نقش‌آفرینی دانشگاه در دستیابی به توسعه پایدار هم‌راستا است. از آنجا که حصول توسعه پایدار به‌واسطه پایداری فرایند توسعه، در حوزه‌های کالبدی، اجتماعی و اقتصادی تعریف و بیان شده است، بنابراین دانشگاه هم در صورتی که می‌تواند در دستیابی به توسعه پایدار تأثیرگذار باشد که بتواند در

از طریق تولید ثروت، اشتغال‌زایی، تغییر رویه زندگی، ارتقاء سطح آگاهی‌ها، فرصت برای کاهش اختلاف طبقاتی، ارتقاء امید به زندگی و افزایش تسادلات و تعاملات اجتماعی مؤثر می‌باشند. نقش فرا بخشی دانشگاه‌ها از یک سو و پیچیدگی‌های بنیان‌های سه‌گانه توسعه (بخش کالبدی، بخش اقتصادی، بخش اجتماعی) می‌طلبد، همگام با احداث دانشگاه‌ها، متولیان مبادرت به استقرار صنایع تولیدی و خدماتی وابسته در مجاورت دانشگاه‌ها برای محقق نمودن فرصت‌ها و جلوگیری از توسعه بی‌برنامه مناطق پیرامونی جلوگیری گردد. این تحقیق مجموعه از پیشنهادها را برای تحقق حداکثری توسعه پایدار منطقه که می‌تواند توسط دانشگاه آزاد ساری اجرا گردد را در جدول ۴ نشان داده است.

هر سه حوزه فوق‌الذکر نقش‌آفرین و جریان‌ساز باشد، مشابه آنچه در این تحقیق به اثبات رسیده است. بر اساس نتایج اختصاصی این تحقیق و تأثیرگذاری دانشگاه در حوزه کالبدی، باید به این نکته اشاره نمود که متأسفانه علیرغم تأثیرات دانشگاه در تغییرات کالبدی مناطق پیرامونی دانشگاه، نقش و جایگاه مسئولین دانشگاه‌ها در فرایند در برنامه‌ریزی‌های شهری و منطقه‌ای باید مورد بازتعریف قرار گیرد و در امور مرتبط با سیاست‌گذاری و اقدام کالبدی در مناطق تحت حوزه نفوذ دانشگاه‌های کشور، از ظرفیت دانشگاه‌ها استفاده بهینه شود و در برنامه‌های بالادست، نقش دانشگاه‌ها در توسعه کالبدی تعریف و مشخص گردد. در پایان ذکر این نکته حائز اهمیت است که دانشگاه‌ها در مناطق خود

جدول ۴. پیشنهادها تحقیق برای دستیابی به وجوه مختلف توسعه پایدار نواحی پیرامون دانشگاه آزاد ساری

پیشنهادها	مؤلفه‌ها
<p>-استقرار صنایع تولیدی و تبدیلی در مرکز رشد دانشگاه با توجه به وجود رشته‌های کشاورزی و مکانیک در دانشگاه و اقتصاد کشاورزی منطقه پیرامونی باهدف افزایش اشتغال و کاهش وابستگی این منطقه به مناطق دیگر؛</p> <p>- ارائه خدمات صنعتی وابسته مانند تعمیرات ماشین‌آلات و ادوات کشاورزی توسط شرکت‌های وابسته به دانشگاه به‌منظور پایداری اقتصادی منطقه از طریق کاهش هزینه و افزایش وابستگی به دانشگاه؛</p> <p>-اختصاص بخشی از جذب نیروهای اداری و خدماتی به ساکنان بومی که از واحدهای دانشگاه آزاد فارغ‌التحصیل شده‌اند.</p>	توسعه اقتصادی
<p>-حضور دانشگاه در مراکز و گروه‌های مرتبط به برنامه‌ریزی کالبدی برای ارتقاء کالبد منطقه از طریق توزیع عادلانه کاربری‌ها و استقرار کاربری‌های خدماتی موردنیاز منطقه؛</p> <p>پیگیری دانشگاه در راستای افزایش ظرفیت‌های ارتباطی منطقه متناسب با تعداد جمعیت دانشجوی و مردم منطقه برای حمل‌ونقل آسان، ارزان و ایمن؛</p> <p>-تلاش در جهت استقرار و افتتاح مرکز خدمات درمانی وابسته به دانشگاه با توجه به ارتقاء دانشکده پزشکی دانشگاه آزاد ساری برای خدمات‌رسانی بهتر به مردم منطقه؛</p> <p>- پیگیری برای ساخت کتابخانه‌های عمومی در روستاهای مرکزی منطقه با مشارکت دانشگاه و نهاد عمومی کتابخانه‌های استان مازندران؛</p> <p>-توسعه کاربری‌های خدماتی مشترک میان دانشجویان و مردم بومی منطقه.</p>	توسعه کالبدی
<p>-تلاش در جهت استقرار پاسگاه نیروی انتظامی در منطقه پیرامون دانشگاه برای امنیت پایدار منطقه</p> <p>- اعطای تسهیلات به خانواده‌های ساکن در منطقه پیرامونی دانشگاه برای ادامه تحصیل در دانشگاه آزاد ساری؛</p> <p>- برگزاری بخشی از مراسمات دانشگاه در مناطق پیرامونی دانشگاه برحسب ظرفیت‌های اجتماعی و فرهنگی؛</p> <p>- مشارکت دانشگاه در مراسمات مذهبی، فرهنگی روستاهای مجاور از قبیل مراسم عزاداری‌های محرم و صفر، ماه مبارک رمضان، مناسبت‌های فرهنگی بومی و سنتی منطقه؛</p> <p>- استفاده از ظرفیت‌های گردشگری طبیعی منطقه در برنامه‌ها و کنفرانس‌های دانشگاه؛</p> <p>- افزایش به‌کارگیری افراد بومی در فرصت‌های شغلی دانشگاه.</p>	توسعه فرهنگی و اجتماعی

۱۱. سروری، هادی؛ و ماجدی، حمید. (۱۳۹۰). تأثیر جهانی شدن بر مدیریت شهری، نشریه هویت شهر، ۹(۲۳)، ۱۷-۲۶.

۱۲. سلاحوورزی، ثریا. (۱۳۹۰). پیامدهای اقتصادی تأسیس دانشگاه آزاد اسلامی بر اشتغال زنان خرم‌آباد، بازیابی ۲۰ خرداد، ۱۳۹۵، از: <http://www.anthropology.ir/node/11023>

۱۳. ضیایی بیگدلی، محمد تقی (۱۳۸۲) موانع اشتغال پایدار و راهکارهای آن. پژوهشنامه اقتصادی، (۹)، ۱۱۳-۱۲۹.

۱۴. قرخلو، مهدی؛ و حسینی، سیدهادی. (۱۳۸۶). شاخص‌های توسعه پایدار شهری. نشریه جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، ۴(۸)، ۱۷۷-۱۵۷.

۱۵. قلعه‌ای، علیرضا؛ و سیدعلوی، سیدمحمد. (۱۳۹۲). نقش دانشگاه آزاد اسلامی در توسعه پایدار شهرهای حومه تهران (مورد مطالعه شهرستان اسلامشهر). مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۵(۲)، ۱۱۶-۱۰۳.

۱۶. لهسایی زاده، عبدالعلی. (۱۳۸۲). جامعه‌شناسی توسعه. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.

۱۷. متوسلی، محمود؛ و آهنچیان، محمد رضا. (۱۳۸۱). اقتصاد آموزش و پرورش. تهران: انتشارات سمت.

۱۸. متولی، صدرالدین؛ و چرم زاده، جاسم. (۱۳۹۰). بررسی نقش دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی در توسعه شهری (مطالعه موردی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل)، مجموعه مقالات نخستین همایش ملی آرمان شهر ایران. ۲۸-۲۶ مهر. نور: دانشگاه آزاد اسلامی واحد نور.

۱۹. منصوری بروجنی، سعید؛ و جوان‌بخت، علی. (۱۳۸۸). تأثیرات دانشگاه آزاد اسلامی واحد بروجن بر افزایش مشترک عمومی، مجموعه مقالات هشتمین کنفرانس جمهوری اسلامی ایران در چشم‌انداز ۱۴۰۴، ۱۳-۱۲ آبان. شهرکرد: دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرکرد.

۲۰. موحدی، محمد مهدی؛ معتمدی، مجید؛ و موحدی، مسعود. (۱۳۸۸). بررسی پیامدهای تأسیس دانشگاه آزاد اسلامی در امور فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی (مطالعه موردی، بانوان شهرستان فیروزکوه). فصلنامه مدیریت، ۱۳(۳)، ۳۵-۲۳.

۲۱. موسایی، میثم و احمدزاده، مریم. (۱۳۸۸). آموزش توسعه‌ای و توسعه پایدار، نشریه راهبرد یاس، ۶(۱۸)، ۲۲۳-۲۰۹.

۲۲. میرزایی قلعه، فرزاد؛ کلانتری، بهرنگ؛ مولایی قلیچی، محمد؛ و عزمی، آتیژ. (۱۳۹۲). تحلیل روابط متقابل شهر و روستا در میزان توسعه‌یافتگی روستاهای دهستان حومه شهرستان هرسین. مسکن و محیط روستا، ۳۲(۱۴۳)، ۱۰۰-۸۹.

۲۳. یگانه، منصور؛ بمانیان، محمد رضا؛ عینی فر، علیرضا؛ و انصاری، مجتبی. (۱۳۹۳). تبیین رابطه رفتار قلمروپایی شهروندان با معیارها و میزان ادراک پیوستگی ساختمان و شهر در فضاهای عمومی شهر (مطالعه موردی: خیابان ولیعصر (عج) تهران)، نشریه هویت شهر، ۸(۱۹)، ۱۸-۵.

1 Pearce

2 United Nations Development Programme (UNDP)

3 Human Development Index

4 Gross national product (GNP)

5 Cochran

6 One-sample t-test

7 Friedman test

فهرست مراجع

۱. استادحسین، رضا؛ و کوهنایی، رضا. (۱۳۸۲). نقش دانشگاه‌ها در توسعه پایدار منطقه ای. مجله اقتصادی، ۸(۲۷)، ۵۳-۵۲.

۲. امانی، منصور. (۱۳۹۰). عملکرد دانشگاه آزاد اسلامی ایران، بازیابی ۲۰ خرداد، ۱۳۹۵، از: <http://www.izehiau.ac.ir/Portal/Home/ShowPage.aspx>

۳. پورمختار، احمد (۱۳۹۲). بازشناسی مفاهیم و ویژگی‌های توسعه پایدار شهری در منظر شهرهای سنتی ایران، بازیابی ۱۵ شهریور ۱۳۹۵ از <http://zibasazi.ir/fa/commentarticle/item/4210>

۴. تدین، مریم؛ فدایی، مهدی؛ و نادری، محمد علی. (۱۳۸۶). پیامدهای تأسیس دانشگاه آزاد اسلامی واحد میمه بر ابعاد اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و آموزشی - تربیتی بخش میمه: با تأکیدی بر آثار اقتصادی، نشریه دانش و پژوهش در علوم تربیتی، ۴(۱۳)، ۱۶۰-۱۳۵.

۵. جاسبی، عبدالله. (۱۳۷۰). روند شکل‌گیری دانشگاه آزاد اسلامی. تهران: مرکز انتشارات علمی دانشگاه آزاد اسلامی.

۶. حافظ نیا، محمدرضا. (۱۳۸۷). مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).

۷. خواجه گیر، علی رضا؛ آقاجانی؛ و محسن و مدانی، مهدی. (۱۳۸۸). بررسی تأثیر دانشگاه آزاد اسلامی واحد مبارکه بر توسعه اجتماعی و اقتصادی شهر مبارکه، مجموعه مقالات هشتمین کنفرانس جمهوری اسلامی ایران در چشم‌انداز ۱۴۰۴، ۱۳-۱۲ آبان، شهرکرد: دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرکرد.

۸. درویشی، فرنگیس؛ خرمایی، فرهاد؛ و رضایی، سهیلا. (۱۳۸۹). بررسی تأثیر دانشگاه آزاد اسلامی بر توسعه اقتصادی زندگی زنان از دیدگاه زنان شهر کازرون، نشریه جامعه‌شناسی زنان، (۱)، ۹۱-۱۱۱.

۹. ریاحی، وحید؛ و پاشازاده، اصغر. (۱۳۹۳). بررسی اثرات ایجاد شهرک صنعتی گرمی بر توسعه نواحی روستایی پیرامون. نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۱۴(۳)، ۲۵-۷.

۱۰. زیاری، کرامت‌الله؛ و جان بابانزاد، محمدحسین. (۱۳۸۸). دیدگاه‌ها و نظریات شهر سالم، فصلنامه شهرداری‌ها، ۹(۹۵)، ۲۳-۱۴.

24. Batie, S. S. (1989). Sustainable Development: Challenges to Profession of Agricultural Economics. *American Journal of Agricultural Economics*, 71(5), 1083-1101.
25. Ciegis, R. (2004). *Ekonomika ir aplinka: subalansuotos plėtros valdymas*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
26. Charrier, J. B. (1999). *Citadins et ruraux*. Paris: Presses universitaires de France.
27. Erdem, A. R., & Gezer, K. (2009). *The Role of Universities in Sustainable Development*. Proceedings of the 1st International Symposium on Sustainable Development. June 9-10, (pp.294-297). Sarajevo: International Burch University Press.
28. Golub, T. P. (2015). The role of education in sustainable development. *Advanced Education*, (4), 13-17.
29. Google earth V 7.1.5.1557. (April 30, 2015). *Islamic Azad University Sari, Sari, Mazandaran*. 36°38'56.1"N 53°04'18.6"E, Farah Abad Street. DigitalGlobe 2016. <http://www.earth.google.com> [July 16, 2016].
30. Heinen, J. T. (1994). Emerging, diverging and converging paradigms on sustainable development. *The International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 1(1), 22-33.
31. Khatibi, A. (2015). The Effect of University Establishment on Economic, Cultural, and Social Development in Iranian Cities. *International Journal of Asian Social Science*, 5(2), 97-112.
32. Moran, D. D., Wackernagel, M., Kitzes, J. A., Goldfinger, S. H., & Boutaud, A. (2008). Measuring sustainable development—Nation by nation. *Ecological economics*, 64(3), 470-474.
33. Neumayer, E. (2001). The human development index and sustainability—a constructive proposal. *Ecological Economics*, 39(1), 101-114.
34. Norton, B. (2007). *Ethics and sustainable development: an adaptive approach to environmental choice* In G. Atkinson, S. Dietz, & A. Neumayer (Ed.), *Handbook of sustainable development*(Vol.1, pp.27-44). Cheltenham: University of Gloucestershire Press.
35. Pearce, D. W., Atkinson, G. D., & Dubourg, W. R. (1994). The economics of sustainable development. *Annual review of energy and the environment*, 19(1), 457-474.
36. Sedlacek, S. (2013). The role of universities in fostering sustainable development at the regional level. *Journal of Cleaner Production*, 48, 74-84.
37. Toedaru, M. (1985). *Economic development in third world*. London: Longman.

---

developed in lack of abilities and capacities of Islamic Azad University-Sari branch. Therefore, the university roles and potentials must be considered by authorities for urban planning process in different levels.

Keywords: Islamic Azad University, Sustainable development, Economic Development, Physical Development, Social Development

Assessing the Impact of Islamic Azad University of Sari on Sustainable Developments of the Surrounding Areas

Abdollah Ebrahimi*, Ph.D. Candidate, Department of Architecture, Faculty of Civil, Architecture and Art, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Farah Habib, Ph.D., Professor of Architecture, Faculty of Civil, Architecture and Art, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Iraj Etessam, Ph.D., Professor of Architecture, Faculty of Civil, Architecture and Art, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Abstract

Urban migration and urban growth are recognized as main challenges in developing countries. Education as one of fundamental strategies has key role in national development. Although, they have influenced several consequences on city and regional levels apart from academic mission, their main functions are resourceful human sources and contribution of knowledge as well as technical skill. Governments were allocating different funds from national capital for education budget to improve human resources which the parts of developed countries are 7% of GDP, and developing countries are 6% of GDP approximately. Since last decades, the universities have expanded through growth population and society's cultural aspect of academic education, but the universities' roles are ambiguous to achieve cities' sustainable development in developing countries. Sustainable development as a process is multi-dimensional which tries to modify fundamental situation in social structures, public attitudes, and national institutions through economic growth, and social equality as well as reduce poverty. Generally, communities reach sustainable development when there are four main elements including: natural potential, appropriate current infrastructures, sufficient human resources, and adequate financial resources.

Under the special position for land, agricultural economy in North of Iran, the need of research is the consequences of universities establishment on their region's sustainable development. The aim is to assess consequences for establishment of Islamic Azad University Sari branch toward sustainable development. There are several researches which focused on the Iranian' universities impacts on social aspects such as employment, woman conditions, and public cultures, but a few studies have concentrated on Iranian universities consequences to achieve sustainable development. Different studies described that there are two main approaches to achieve sustainable development, including: people- oriented, and procedures based on participation. Theoretical framework for current study developed based on the sustainable development concept which included three fundamental components Environment, economic, and social.

Research method is conducted quantitatively and survey-based and then, primary data is collected by questionnaires which has been designed based on the several studies and consist of two main sections including personal information, and impacts of the university establishment based on the sustainable development components. A Lickert scale was employed to apply arranged choice variables in terms of the three main components of sustainable development including: Economic, social, and physical. The sample size has been determined by Cochran Formula and so, 380 persons had contributed among 400 people. The research has employed One-sample t-test and Friedman test to analyze collected data. The results reveal that significant and positive relation between Islamic Azad University of Sari and three major components of sustainable development, but the factors are different impacts. Thus, Azad University Sari branch has the greatest effect on economic aspect, and physical and social aspects are in next ranking respectively. Finally, the findings appear that the university impact on physical aspect of Sari city has been neglected and then, Sari' surrounding areas have

---

* Corresponding Author: Email: eb1526300@gmail.com